

УДК 37.04:37.014.6:005.6

Тригуб І.І.,

*молодший науковий співробітник НДЛ освітології
Київського університету імені Бориса Грінченка*

УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ОСВІТОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Стаття присвячена дослідженню сутності поняття «управлінське консультування». Схарактеризовано управлінське консультування як складова професійної діяльності в галузі освіти. На думку автора, оволодіння навичками управлінського консультування є важливим для професійної підготовки фахівця-управлінця, що має освітологічну підготовку.

Ключові слова: консультування, управлінське консультування, освіта, освітологія.

Освіта є потужним рушієм розвитку суспільства. Освітня практика сьогодення внаслідок активного й динамічного суспільного розвитку та модернізації освіти в Україні потребує забезпечення комплексного вирішення проблем, які постають перед освітою. Освіта стає об'єктом спеціальних досліджень різних галузей знання, а саме: філософії, економіки, педагогіки, психології, соціології, культурології, теорії управління, політики, [9, 5] та освітології — наукового напрямку інтегрованого пізнання сфери освіти [8]. Саме освітологія, на думку науковців, здатна на вирішення освітніх проблем, оскільки найбільш повно інтегрує знання, що належать до освіти.

В Україні науковий напрям інтегрованого пізнання освіти був запропонований академіком В.О. Огнев'юком у 1995 р. Учений обґрунтував об'єкт, предмет, предметне поле освітології та філософські підвалини розвитку цього наукового напрямку. Сам же термін «освітологія» використовувався дещо раніше. Так, у 1994 році В.І. Луговий зробив прогностичний висновок щодо необхідності розвитку філософії освіти, філософської освітології, загального освітознавства, яке, на думку дослідника, мало посісти належне місце в системі наук, що вивчають людину, культуру, суспільство [7, 16].

Відповідно до концепції В.О. Огнев'юка, об'єктом дослідження освітології є сфера освіти у її сталому розвитку. Предмет дослід-

дження освітології охоплює наявні системи й підсистеми освіти в їх сталому розвитку, умови та чинники, що впливають на цей розвиток, доміанти розвитку сучасної освіти. Головне завдання освітології — розвиток сфери освіти як цілісного суспільного феномену, що сприяє духовному, соціально-економічному й науково-технологічному розвитку суспільства [8].

Науково-дослідна лабораторія освітології у межах концепції розробила навчальну міждисциплінарну програму «Освітологія» з метою професійної підготовки управлінців у галузі освіти, спрямовану на підвищення рівня психолого-педагогічної, методологічної та управлінської культури фахівця. Ця програма містить такі дисципліни, як: «Вступ до освітології», «Філософія освіти», «Історія освіти», «Освітня політика», «Економіка освіти», «Соціологія освіти», «Культурологія освіти», «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти», «Експертно-консультативна діяльність», «Компаративістика у сфері освіти» та «Філософія управління». Освіта, без сумніву, потребує спеціалістів, здатних об'єктивно та конструктивно оцінювати її зміст, якість надання освітніх послуг, здійснювати експертизу освітнього середовища та надавати консультації педагогічним працівникам всіх рівнів і типів закладів.

Дослідження окремих теоретико-методологічних засад консультативної діяльності висвітлені у працях зарубіжних вчених: Б. Гершунського, А. Пригожина, М. Поташнік; питання управління в системі оперативного консультування знайшли розв'язання у творчій діяльності вітчизняних учених: В. Верби, Л. Карамушки, В. Маслова, В. Олійника, В. Паламарчук. Разом з тим теоретичні та практичні засади управлінського консультування як складової професійної діяльності управлінців у галузі освіти з освітологічною підготовкою залишаються малодослідженими.

Мета статті полягає у розкритті теоретичних засад управлінського консультування як складової професійної діяльності управлінців у галузі освіти.

Консультування як соціальне та економічне явище, що ставить за мету вирішення різноманітних завдань і надання інтелектуальної допомоги в найрізноманітніших сферах життєдіяльності суспільства [4], має багатовікову історію, а родоначальником професії консультант став філософ Конфуцій. Консультування стало провід-

ним видом діяльності у сферах надання психологічної допомоги, соціальних послуг та управлінні на різних рівнях.

Схарактеризуємо основні особливості управлінського консультування. Розвиток консультативної діяльності має тісний зв'язок із появою і розвитком «наукових шкіл» управління [4]. Консультування виробничого спрямування, пов'язане з виникненням і розвитком «Школи наукового управління» (поч. XX ст.); консультування кадрів — зі школою «людських відносин» (сер. XX ст.); консультування у сфері маркетингу — з розвитком загальної теорії управління і формування ринкових відносин (кін. XX ст.). Нині здійснення управлінського консультування будь-якого масштабу позначає термін «консалтинг», який може стосуватися як локальних, суто економічних питань (фінансовий аналіз, бухгалтерія, аудит, оподаткування), так і глобальних управлінських проблем (стратегічний розвиток, реорганізація, інноваційний процес). У широкому сенсі консалтинг — це вид інтелектуальної діяльності, основне завдання якого полягає в аналізі, обґрунтуванні перспектив розвитку і використання науково-технічних і організаційно-економічних інновацій з урахуванням проблем клієнта.

Зокрема, В. Альошнікова трактує консалтинг як комплекс знань, пов'язаних з науковим пошуком, проведенням досліджень, постановкою експериментів з метою розширення наявних та отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів для успішного розвитку організації [1, 7].

Основна мета консалтингу полягає в поліпшенні якості керівництва, підвищенні ефективності діяльності компанії і збільшенні індивідуальної продуктивності праці робітників через надання консалтингових послуг. Загалом *консалтингова послуга* визначається як інтелектуальний продукт, що залишається у володінні клієнта після завершення консультування. Існує два основних види класифікації консалтингових послуг [5, 6]: 1) з точки зору предмета консультування — попередметна класифікація; 2) з точки зору методу консультування — методологічна класифікація. *Попередметна класифікація* більш поширена. За нею консалтингові послуги кваліфікуються залежно від тих розділів менеджменту, на які вони спрямовані: загальний, фінансовий, виробничий менеджмент і т. д. *Методологічна класифікація* професійно зорієнто-

вана на самих консультантів, яких кваліфікує залежно від методів роботи. Відповідно розрізняють [5]:

— процесне (проектне) консультування — полягає у спільній роботі консультанта з персоналом і керівництвом компанії-замовника, що зводиться до розробки та впровадження рішень з оптимізації процесів у компанії, необхідних для досягнення конкретних цілей;

— експертне консультування передбачає розробку рішень і рекомендацій щодо їх упровадження після проведення діагностики в компанії-замовнику. При цьому роль клієнта зводиться тільки до забезпечення консультанта необхідною інформацією (доступі до неї) для оцінки ситуації;

— навчальне консультування полягає в тому, що роль консультанта зводиться до надання клієнту необхідної теоретичної або (та) практичної інформації у формі семінарів, лекцій, тренінгів, методичних посібників.

М. Безкровний вважає, що «консультування — це посередництво, допомога у прийнятті управлінських рішень, надання інформації, яка дає змогу зменшити ризик; ... виявлення проблем та передавання спеціальних знань шляхом порад щодо поліпшення й вдосконалення дій, надання допомоги в їх засвоєнні; надання вказівок з розвитку» [2, 4].

Консультування як діяльність, яка здійснюється професійними консультантами і спрямована на обслуговування потреб організацій, фізичних осіб у консультаціях, навчанні, дослідницьких роботах з проблем їх функціонування і розвитку розглядає у своїй праці В. Коростельов. Найповніше, на нашу думку, сутність консультативної діяльності відображає таке визначення: «консультування — це особлива форма організації управлінської діяльності, у процесі якої консультант надає наукову підтримку клієнту, спонукає його до дії і вирішення проблем» [6, 56]. Отже, для консультування характерна спільна робота консультанта і клієнта при розробці та впровадженні новацій (тобто колективні та спільні зусилля) або ж так назване «*партисипативне*» консультування [6].

А. Блінов розглядає консультування як процес, яким передбачається виконання дій у певній послідовності, з використанням певних технологій, методів та інструментів та спрямоване на проведення системних змін в організації, воно є комплексним і максимально враховує специфіку клієнта [3]. Консультування є методом

зміни і розвитку організацій. Метою застосування цього методу є підвищення продуктивності і (або) поліпшення психологічного клімату в організації, що досягаються за допомогою незалежного зовнішнього консультанта.

Консультант повинен виконувати два завдання: з одного боку — допомагати у вирішенні існуючих проблем, з іншого — показати організації шляхи самостійного вирішення проблем у майбутньому. Під час процесного консультування використовуються методи, спеціально розроблені для забезпечення взаємодії з клієнтом, які можна розбити на дві основні групи [3, 47].

Організаційна діагностика — це сукупність методів, за допомогою яких консультант збирає інформацію про стан організації клієнта (основними методами діагностики є індивідуальні та групові інтерв'ю, спостереження за діяльністю організації, вивчення документів та історії організації). Результати діагностики подаються у вигляді короткого звіту, що містить структурований виклад отриманої інформації, перелік виявлених проблем

Організаційні інтервенції — це заходи, пов'язані з впливом на організацію, які покликані внести в її діяльність позитивні зміни і закріпити їх (так, особи, які за своїм становищем можуть і повинні брати участь у стратегічному плануванні діяльності та розвитку організації, ознайомлюються з результатами діагностики, а потім запрошуються на спеціальну зустріч — сесію стратегічного планування). Консультанти на всіх етапах проекту активно взаємодіють із клієнтом, спонукаючи його висловлювати свої ідеї, пропозиції, здійснювати аналіз проблем і вироблення рішень, при цьому роль консультантів полягає в організації та управлінні процесами збору інформації та її аналізу, а також розробленні, обговоренні, оцінюванні та прийнятті рішень, отриманих у процесі спільної з клієнтом роботи і приведенні їх у систему рекомендацій. Після здійснення заходів необхідно оцінити їх успішність, а потім визначити необхідність додаткових дій для вдосконалення досягнутих результатів.

Специфічними рисами процесного консультування є наступні [3]:

— організація процесу пошуку рішень і аналізу альтернатив фахівцями компанії без суджень, оцінок і коментарів консультанта по суті проблеми;

- організація й проведення ділових та інноваційних ігор з проблематики, інших форм групової та індивідуальної роботи;
- участь у процесі прийняття рішень (участь у нарадах, дискусіях);
- нагляд за впровадженням рекомендацій (здійснення контролю з виявлення відхилень від планів);
- участь у впровадженні (коригування та розробка рекомендацій);
- пряме втручання в управління (прийняття рішень, спрямованих на впровадження рекомендацій).

Важливо також зазначити, які саме *завдання консультування* існують залежно від якості або рівня ситуації, з якою стикнулася організація-клієнт. Це, зокрема, завдання на виправлення ситуації, яка погіршилась; на удосконалення ситуації, яка вже існує; завдання на створення абсолютно нової ситуації.

Висновки. Управлінське консультування є складним багатфакторним соціальним явищем, значення якого для освіти набуває все більшої актуальності. Процес консультування відображає діяльність консультанта і клієнта, який має виконуватися послідовно та професійно. Для здійснення управлінського консультування на високому рівні, фахівець-управлінець у галузі освіти, на нашу думку, повинен оволодіти всіма дисциплінами навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія».

Отже, управлінське консультування є важливою складовою професійної діяльності в галузі освіти, а оволодіння навичками консультування беззаперечно має стати важливою складовою професійної діяльності управлінців у галузі освіти.

Джерела

1. Алешникова В.И. Знание — ключевая компетенция консалтинговой фирмы / В.И. Алешникова // Проблемы управленческого консультирования : мат. V Междунар. науч.-практ. конф. — Воронеж, 2005. — Вып. 5. — С. 6–9.
2. Безкровний М.Ф. Організація інформаційно-консультаційної діяльності : навч. посіб. / М.Ф. Безкровний. — К. : Каравела, 2008. — 456 с.
3. Блинов А.О., Бутырин Г.Н., Добренькова Е.В. Управленческий консалтинг корпоративных организаций : учеб. для студ. вузов / А.О. Блинов, Г.Н. Бутырин, Е.В. Добренькова ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. — М. : Инфра-М, 2002. — 192 с.

4. Братищенко І.В. Управлінське консультування як інструмент організаційного розвитку навчального закладу / І.В. Братищенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lib2.znaimo.com.ua/docs/400/index-981895.html>
5. Васильев Г.А. Управленческое консультирование : учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности 061100 «Менеджмент организации» / Г.А. Васильев, Е.М. Деева. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. — 255 с.
6. Коростельов В.А. Управлінське консультування : навч. посіб. / В.А. Коростельов. — К. : МАУП, 2003. — 104 с.
7. Луговой В.І. Педагогічна освіта в Україні : структура, функціонування, тенденції розвитку / В.І. Луговой / за заг. ред. акад. О.Г. Мороза. — К. : МАУП, 1994. — 196 с.
8. Огнев'юк В.О. Науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти — освітологія / В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва // Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал ; Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. — Вінниця, 2012. — Вип. 5. — 108 с. — С. 32–41.
9. Сисоєва С.О. Освіта як об'єкт дослідження / С.О. Сисоєва // Шлях освіти : науково-методичний журнал ; Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. — 2011. — № 2. — 48 с. — С. 5–11.

Статья посвящена исследованию сущности понятия «управленческое консультирование». Охарактеризовано управленческое консультирование как составляющая профессиональной деятельности в области образования. По мнению автора, овладение навыками управленческого консультирования является важным для профессиональной подготовки специалиста-управленца, имеет освитологическую подготовку.

Ключевые слова: консультирование, управленческое консультирование, образование, освитология.

The article investigates the essence of the term “management consulting”. It characterizes management consulting as a part of professional activity in the field of education. The author believes that mastering skills of management consulting is essential for professional training of specialist-manager who has got an osvitological training.

Key words: counseling, management consulting, education, osvitologia.